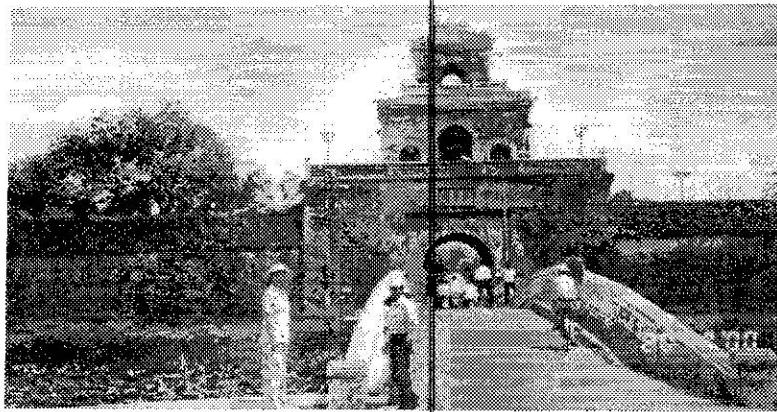

HÌNH ẢNH CỐ ĐÔ HUẾ CỬA QUẢNG ĐỨC

TRẦN SĨ HUÂN

Cửa Quảng Đức mới tái thiết xong vào năm 1998,
ảnh nhìn từ cửa sông Hương vô

Ngày 11/12/1993, ông Federico Mayor, Tổng Giám đốc Tổ Chức Văn hóa, Khoa học và Giáo dục Liên Hiệp Quốc đã ký bản Tuyên Dương ghi nhận Cố Đô Huế

vào danh mục Di Sản Thế Giới. Từ đó đến nay, nhiều cơ sở trong Đại nội như Cửa Ngọ Môn, Điện Thái Hòa đã được trùng tu dưới sự bảo trợ của UNESCO và do Trung tâm Bảo Tồn Di Tích Cố Đô Huế thực hiện với sự hợp tác của Bộ Xây Dựng Việt Nam.

Cửa Thành Quảng Đức ở bên trái kỵ đài thuộc khu kiến trúc Phú Văn Lâu. Cửa này trước đây bị hư sập, nên được xếp vào hạng ưu tiên trong danh sách các di tích Huế cần tái thiết để giải tỏa lưu thông ra vào Đại nội và tăng vẻ uy nghi cho cố đô. Cửa này đã bị sập trong cơn bão lụt lớn năm 1953. Qua năm 1958, Ty Công Chánh đã bắn mìn, ủi dọn đá gạch bể, khai thông tạm thời cho xe cộ và bộ hành qua lại.

Hồi tưởng lại, vào năm đó, tôi đang làm Trưởng Ty Công Chánh Huế thì có lệnh của Tòa Thị Chính giải tỏa 4 cửa thành ngoại bị sập là cửa Quảng Đức, cửa Nhà Đồ, cửa Hữu và cửa Chánh Tây.

Khởi đầu, Tòa Thị Chính chỉ thị Ty Kiến Thiết lập bản chiết tính. Chi phí ước lượng 300.000 đồng. Các quận trưởng nghe vậy mới trình Tỉnh xin lãnh số tiền ấy, dân của quận đến làm thi công, đem vật liệu về trải trong quận. Tòa Thị Chính sau khi cứu xét đã không đồng ý vì sợ nguy hiểm đến tính mạng dân chúng và cũng không đồng ý cho Ty Kiến Thiết

đầu thầu vì không có đủ kinh phí. Tòa Thị Chính nghĩ ngay đến số lô phu tu bổ thường xuyên trong thành nội và các cơ giới hạng nặng của công chánh nên

yêu cầu tôi làm giùm. Tôi không đồng ý lấy phu thường xuyên làm công tác này vì việc làm có thể kéo dài vài, ba tháng, không có phu tu bổ, đường sá trong thành nội đã hư hỏng lại sẽ hư hỏng thêm.

Ở trường Công Chánh, tôi đã từng học tính toán, xây cất nhưng chưa khi nào học phá đổ, mà Công binh Việt Nam lúc ấy cũng chưa có để có thể nhờ cậy. Mỗi cổng Thành cao như một tòa nhà 2 tầng, xây bằng gạch nung cỡ lớn, rất chắc cứng, do đó tôi đề nghị với Tòa Thị Chính cho kêu một số phu chuyên môn đục đá độ 10 người làm công tác bắn mìn cho tan cái đống gạch của cửa Thành ra làm nhiều mảnh trước khi cho xe cơ giới đến ủi và xúc đi, vì các viên gạch này to lớn hơn gạch thường và gắn liền với nhau bằng một thứ hồ "mật trộn với đường" thành những tảng đá to lớn. Tôi cho phu dùng búa đập thử nhưng không xé xích tí nào. Chiết tính của tôi chỉ gồm nhân công, xăng nhớt, còn mìn và cơ giới thì xin và mượn của Khu Công Chánh. Tòa Thị Chính đồng ý giải pháp của tôi và duyệt y hồ sơ. Đến khi thực hiện, các phu đều tỏ ý lo sợ "Ngài" vật vì họ tin rằng mỗi cửa Thành đều có một vị Thần giữ cửa nên không dám mạnh tay. Lúc đó tôi chưa có kinh nghiệm mấy về các vật linh thiêng trên đất, trên cổ, nhưng để công tác tiến hành tốt đẹp, tôi đành nghe theo

lời yêu cầu của họ là thiết lập bàn thờ cúng thần linh và xin gieo một quả, nếu “Ngài” cho phép thì họ mới dám làm.

Hôm hành lễ, tôi cũng mặc áo rộng xanh, bịt khăn đóng tiến đến trước bàn thờ đặt ở giữa trời, khấn to: “Vì lệnh thượng cấp, chúng tôi phải giải tỏa cửa này cho sạch sẽ, mở rộng lưu thông, xin Ngài có linh thiêng thì phù hộ cho dân phu Ty Công Chánh được bình an khi thi hành phận sự”. Khấn xong, tôi gieo quả trên cái khay bạc, rồi đưa cho các cai phu xem. Quả gồm 3 trứ tiền: 2 xấp, 1 ngửa, chứng tỏ quả tốt và họ đều hoan hỷ.

Cái khó khăn nhất trong công tác này là bắn mìn làm sao mà các mảnh vụn không bay qua đụng sập nhà người dân xây trên thành gần cửa. Vì lúc đó không có máy khoan cho nên việc đục lỗ bỏ mìn đều làm bằng tay rất nguy hiểm. Tôi lo lắm nhưng nhờ Trời công việc xong xuôi, không xảy ra tai nạn đáng tiếc nào. Các bô lão ở gần đó như các cụ Nguyễn Văn Luận, Phan Xuân Hiền, thày dạy cũ của tôi đều tỏ vẻ hài lòng có một người trò theo tân học mà vẫn giữ lệ làng, vừa làm được việc, vừa thuận với lòng dân.

Về phương diện lịch sử (1) thì Thành Lũy bao bọc cố đô Huế được xây cất đại khái theo hình vuông (kiểu Vauban) từ năm 1805 đến năm 1832 mới xong, mỗi bờ dài độ 2 km với 2 cửa ra vào (4 bờ có 8 cửa). Đó là các cửa:

Chánh Đông Môn (tức Cửa Đông Ba)

Chánh Tây Môn (Cửa Thượng Tú)

Chánh Nam Môn (Cửa Hậu)

Đông Bắc Môn (Cửa Đông Bắc)

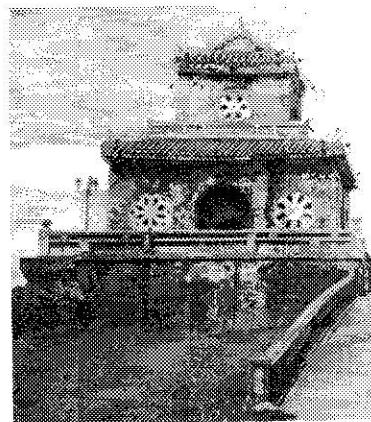
Đông Nam Môn (Cửa Nhà Đồ)

Tây Nam Môn (Cửa Hữu)

Tây Bắc Môn (Cửa An Hòa)

Riêng ở mặt trước Đại Nội, vua Gia Long cho xây thêm 2 cửa ở hai bên tả hữu

Kỳ dài để Hoàng Gia sử dụng: Vua đi cửa

Cửa Quảng Đức nhìn từ đường đi lên lâu phía trong, gần dãy súng thần công

Quảng Đức, các Bà Hoàng đi cửa Thể Nhơn.

Tổng cộng có 10 cửa Thành ngoại, còn Thành nội thì có 4 cửa, trong đó cửa Ngọ Môn là vĩ đại, uy nghi nhất. Lúc khởi đầu, mỗi cửa Thành chỉ là một lối đi trống trải, đến năm 1809 mới xây các vòm

cửa bằng gạch. Đến năm 1824 vua Minh Mạng mới cho xây thêm phần trên gọi là Vọng Lầu (mirador) cao 2 tầng để lính gác có thể nhìn ra xa.

Cửa Quảng Đức hoàn tất vào năm 1829. Đến năm 1953, một cơn bão lụt lớn đã xói lở nền móng làm sụp đổ nền cửa và Vọng Lầu, bít kín lối ra vào. Từ đó dân Huế mới đặt cho cái tên là “Cửa Sập”. Thời xưa cửa này còn có tên là “Cửa Ngăn Trên” vì mỗi khi Vua ra vào thì lính ngăn chặn dân đứng lại trên con đường trước sông Hương, không cho nhìn thấy Vua (Cửa Thể Nhơn cũng có tên là Cửa Ngăn Dưới).

Về kỹ thuật, các cửa Thành đều xây bằng gạch vồ cỡ 29x13x6cm với vôi mịn, cao 8,15m, rộng 3,6m, sâu 21m, 40. Đá chỉ dùng làm nền móng, sâu 1m, 50 và làm các bậc cấp. Vọng lầu ở trên cửa Vòm gồm 2 tầng lầu: tầng dưới cao 5m, tầng trên cao 4m, 50, tổng cộng chiều cao của Thành là 17,65m.

Muốn lên Vọng lầu, phải đi từ phía sau, nơi có 2 tầng cấp ở 2 bên cửa Thành, gần nhà súng Thần Công (xem hình đính kèm). Nền cửa 2 tầng Vọng lầu đều lót gạch Bát Tràng, mái lợp ngói ống tráng men theo kiểu âm dương, trên nóc chắp hình hoa sen, bốn góc uốn hình con phượng với những đường nét thanh tú càng làm tăng thêm giá trị thẩm mỹ của tổng thể kiến trúc Kinh Thành Huế.

Kinh phí tái thiết năm 1998 là 1,92 tỷ VN tương đương với \$140.000US.

Trần Sĩ Huân

Chú thích: (1) Theo báo “Huế Xưa & Nay”, số Xuân Mậu Dần 1998